

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 27.

JUNI 1985.

NYTT FRA LAGET

Arsmøtet

Møtet ble holdt på Biblioteket torsdag 28. mars, ca 20 var møtt fram. Formannen i Kongsvinger/Vinger Historielag, Knut Holtbråten, kåserte om oldtidsfunn. Holtbråten og hans historielag har spesielt arbeidet med dette felt av historien. Kanskje noen i vårt lag også fikk inspirasjon til å ha øynene med seg. Holtbråten mente at det også på Austmarka kunne gjøres oldtidsfunn utover det lille som er funnet.

Valgene

Kassereren hadde frasagt seg gjenvalg, ellers ble hele styret gjenvalgt, og ser slik ut:

Oddvar Jakobsen, formann
Rolf Amundsen, nestformann
Åge Sørmoen, sekretær
Ragnhild Skullerud, kasserer
Liv Solbergseter, styremedlem
Roger Linna, styremedlem

Årsberetning

Styret har i perioden bestått av Oddvar Jakobsen, formann, Rolf Amundsen, nestform., Åge Sørmoen, sekretær, Pål Skullerud, kasserer, Liv Solbergseter og Roger Linna, styremedl., Sissel Melby, Tor Eivind Pramm og Syver Gylterud, varamenn, Henry Tangen og Einar Solbergseter, revisorer.

Det er i perioden holdt 3 styremøter og 1 medlemsmøte der Kari S. Jacobsen redegjorde for sin magistergradoppgave "Bygningsvern på Finnskogen".

Styret har hatt befaring av husene i Kvåho, Abborhøgda og Nordgarden på Varaldskogen. Ved hjelp av midler fra Finnskogprosjektet er flere bygninger der reddet fra videre forfall, og det er å håpe at restaureringsarbeidet på Varaldskogen kan fortsette.

I fjor høst hadde laget en vellykket vandring ved Sikåa med mange interesserte deltakere, og med Ole Torp som kunnskapsrik guide. Sikåa er nå under omfattende utbygging, og arbeidet med de to kraftverkene der vil sette sine spor blant ruinene av det gamle industristedet. Heldigvis har Kari S. Jacobsen registrert og fotografert alt av historisk interesse langs Sikåa. Verneverdige steder markeres, og det vil komme rapport om hennes registreringer. Glåmdal Kraftlag har forsikret at alle hensyn vil bli tatt når det gjelder å bevare stedet intakt, og det vil også bli ryddet for skog slik at det blir mer åpent og oversiktelig.

Finnstigmarsjen gikk i fjor for 5. gang. Det er tvilsomt om denne vil fortsette, da oppslutningen har vært avtagende.

I fjor gikk lagets sommertur til Dalarna i Sverige og over til Røros. I år er reisemålet Leningrad.

Laget har sikret seg en røoljemotor fra Skullerudseter. Det er videre innkjøpt en del mikrofilmer og bestilt 20 eksemplarer av "Bygningsvern på Finnskogen." Historielaget savner fortsatt et sted å oppbevare dokumenter, men det er håp om å få ordnede forhold med hensyn til leie av Smedstua.

Medlemsbladet kommer fortsatt ut med 4 nr i året, takket være vår utrettelige redaktør Finn Åberg.

Det kan tilføyes at Historielaget hadde en stand i Bergkollen på Austmarkadagen, og det ble solgt noen bøker om Austmarka kirke samt Austmarkabindet av Vinger Bygdebok.

Sekr.

FRA KRIGENS DAGER

O.T. skriver i et brev:

"Som brevberer for de store gutta fikk jeg iblandt i oppdrag å renskrive brev og med - delelser som ofte var rablet ned med blyant i all hast. Jeg legger ved et par slike, det ene i kode."

Originalene var dessverre så gamle og medtatte at de ikke kunne gjengis direkte, derfor denne avskriften som jeg håper er riktig, på tross av noen utydelige ord.

Brevet inneholder sikkert en rekke viktige instruksjoner og opplysninger, kamuflert som et vanlig, hyggelig brev, i tilfelle uvedkommende skulle få tak i det.

Den andre beskjeden gjelder sørmeldinger. Hver dag under krigen ble det i radiosendingene fra London lest opp en rekke slike meldinger, helt meningsløse for utenforstående. Men for de få innvierte var det en viktig beskjed, gjerne om "dropp": fly fra England som slapp ned utstyr med fallskjerm på avtalte steder. Her får vi forklaringen på tre slike sørmeldinger. Det er lett å forestille seg hvilken katastrofe det ville ha vært om en slik melding hadde kommet i tyskernes hender.

- - -

14/11/44

Kjære gamle uthaler.

Jeg er nu på gamle tomter, d.v.s. i Hans's gamle jaktområde, og har allerede fartet litt omkring. I løpet av denne tid er jeg så kommet under vær med at der finnes en prima forb. med dere. Jeg kan derfor gi dere den gledelige meddelelse, at jeg atter er mottagelig for deres små oppmerksomheter i form

av et stort, riktig stort marsipanbrød, samt en boks Gold Flake. Tante skrev sist og sa at jeg bare måtte be om saker og ting jeg trengte, og nu kommer det: et par ren-skaller, helst korte med snøring, nr 42 et prima vekkerur, lite reise, sådant en flanel, eller helst ull, pyjamas nr 50 og som sagt marsipan eller sjokolade, jeg er syk etter noe godt.

Jeg har godt håp om å se dere til jul, hvis krigen fremdeles varer, men visstnok bare ganske kort, da de vil ha meg tilbake hit snarest, og permanent. Jeg får alt jeg peker på jeg vet du. Men denne gang skal rapporten bli kort, det er helt sikkert.

Hvis du kan få sendt ovennevnte saker pr. omg. skal du få et nytt dikt ved leilighet. Pakken sendes til Øivind via Roald.

Hils Tante, Hans og dig selv fra S.F.

- - - - -

Roald fra Sivert. 20.11.

Sørmeldinger for dropping:

Kalbråtetjern: Kall som uglen. D for David

Geitsjøen: Natt i himmerike. P for Petter

Busjøen: Surmelk på flesk. C for Charlie

Må meddeles komiteene omgående

MATLAGING

Elise Kvernbakken forteller. (forts. fra nr 26)

Har enda lyst å fortelle om noen matretter, som vistnok var kommet fra Finland.

Det første er en rett med det finske navnet hillo. Det er å koke tyttebær og oppbevare den i trekar eller tretønner. Om vinteren da disse skal være ute, så fryser bera hard som stein. Etter som en bruker tar en inn om gangen så den tines. Så skal den tilsettes mel til den blir passe tykk, og spises uten sukker. Sukker tar bort den ellers så friske smaken. Den frosne tyttebæra er ikke så sur, men frisk smak har den. Vi gjorde slik hjemme, men vi hadde sukker i den, da ble den god syntes jeg.

Det kan gå an å ha hvetemel i tyttebæra, men ellers var det best med bygg eller havremel, som vi malte på kverna hjemme. De tørket kornet godt, da ble det god smak i hillon.

Så er det en rett som brukes enda, brødsoll eller rømmesoll. Da må en ha god sur fløtemelk, og bryte opp brød så det blir passe tykt. Den må spises straks, så ikke brødet blir for mye oppbløtt. Det må være tynt flatbrød til dette.

Mottin kan også blandes med sur fløtemelk og kalles mottisoll. Det er også godt.

En rett kalles benkevelling, men denne har jeg ikke sett noen steds. Mor husket denne rett og snakket om den. Da må en også ha god sur tykkmelk, og godt hjemmemalt mel jeg før har nevnt. En drysser over melken et litt tykt lag, ikke røre, men stikke gjennom med en skje alle steder, så melet kommer sammen med melken. Dette er benkevelling fordi den lages på kjøkkenbenken, og den er god.

Jeg tjente sammen med en pike som hadde mavesår. Hun brukte alltid benkevelling, og sa det

var det beste middel for sine smerter. Hun satte hvad slags mel det var i stekeovnen, og tørret på det til det ble en god smak.

Det var en kone som sa til meg, at etter blodmangel hun hadde hatt så lengtet hun etter tørret mel og spiste det som det var.

En annen kone hadde brenning i brystet og halsen, og brukte tørret mel som legemiddel, det beste hun visste.

Avskrift ved Rudolf Bråten.

KVINNENS ARBEID FØR I TIDEN

Elise Kvernbakken forteller.

Før i tiden gikk kvinnene så vel som mennene ute på gardsarbeide om sommeren. De gamle kvinner fortalte, at i flere uker før St. Hans måtte de gå til skogen med bærekorjer og hugge kvist og avfall, og bare det hjem til ved, så kona på gården hadde til slåtten kom. Den gode veden skulle spares til vinteren.

Det kunne være tunge tak for kvinner iblandt, men sommeren gikk som oftest fort. I avkroker på skogbygdas gardar, hvor det i slåtten var vondt å slippe fram med hest, gjorde mennene seg noe som kaltes børsvolk. De fant seg lange slanke bjørkevidjer, som de vred så de ble myke og sterke. Så la de høyet godt kjemmet over disse, og snørte det sammen til ei bær. Et bærehandtak av svolken ble igjen, som ble lagt over aksla og holdt i med begge hender. Når høy skulle bæres på den måten, måtte en kvinne være tilstede og rake høyet sammen, mens mannen kjemmet og la det pent tilrette i børsvolken. Så tok kvinnen et kraftig tak og løftet børen på mannen. Børen var så stor, så den som sto på bakken så bare hodet til mannen mens han vandret inn i låven eller løa.

Avskrift ved Rudolf Bråten.

GAMLE VISER

Fra Kari Johnsen på Kongsvinger har vi mottatt følgende vise. Hun vet ikke hvor gammel den er, og heller ikke hvem som har skrevet den. Har noen av leserne opplysninger om denne visa?

Trebens flickan.

En liten flicka, en liten snerta,
som bar det klingande navnet Märtha.
Vi båda träffas en gång i bland,
og snart mitt hjärta det stod i brann.

Vi satt i parken og resonera,
og Märtha sa ska vi promenera,
og da vi gått senn en liten stund,
så får du følge meg til mitt rum.

Et bananskal det lå i vegen,
da Märtha halka ble jag forlegen,
for kan ni gissa hva jag fikk se,
jo Märtha hadde et ben av tre.

Ock när vi sedan kom fram til porten,
jo Märtha var av den rette sorten,
hon vek av kjortelen opp en flik,
der hengde portnøkkel'n på en spik.

Den natten hadde jag svært att såvna,
men nær så småningom Märtha dovna,
då uti tonor från hennes snark
skar jag inn navnet i benets bark.

Så en dag ut på havet hende,
at en robåt opp ned seg vende,
lille Märtha hon finns ei mer,
hon flöt for lenge med hue ner.

Nu hvilar Märtha i svarta mulden,
et lite tre spirar opp på kullen.
Jag nesten anar, men kan ei tro
at Märthas treben har slagit rot.

Av denne visan ni bør er læra,
at trebensflickor ei komma nära,
før jag har plockat i fjorton dar,
men jag har flisor i låret kvar.

- - - - -

ANDREAS THORSEN FORTELLER

Jeg har en del avskrifter av ting Andreas Thorsen har fortalt, nøyaktig som han sa det. Her forteller han om kirkeklokkene i Austmarka kirke. Det er interessant å sammenligne med det som står i boka "Austmarka kirke 100 år", alle detaljer stemmer overens.

Kirkeklokkene på Austmarka.

Jeg ble konfirmert i 1903, og husker mye fra forrige århundre. Jeg minns da de satte inn nye klokker i Austmarka kirke, og nytt orgel. Det var bare et lite husorgel der før, og så var det ei lita klokke som de hadde fått ifrå en gard som heter Nes på Eidskogen, ei gardsklokke. Så den fikk de igjen da de satte inn nye klokker der.

De nye klokkene fikk de av en frå Vastaberget, en liten plass nordvest for Møkeren, og de skulle høres dit.

Men giveren fikk aldri høre dem, for de ble innviet den dagen han skulle ha fylt 100 år. Men han hadde gitt dem, og sønnen hans ordnet det.

Den gutten frå Vastaberget, han gikk med never-
skor ifrå Vastaberget og til Oslo. Han var i
14-årsalderen. Han hadde med seg tollekniv, så
da skoene ble utslitt, så flekte han never av
bjørkene og tredde inn ny never. Og slik gikk
han til Oslo.

Han kom til byen og gikk inn på et sted, i en
forretning, og spurte om han kunne få lov å
ligge i drengestua om natta. De begynte å snakke
med han, og frua kom inn, og hun ba han med seg
oppå, ga han mat, og pratet med han, og han ble
der. Han kom med i forretningen, han ble vokser
og overtok en stor forretning og ble en stor
og rik mann. Han ga kirkeklokkene til Austmarka,
sa fra til sønnen sin at han skulle ordne det, da.

Oser'n, en trollgubbe på Varaldskogen.

Oser'n prøvde å ta Anker. Han prøvde med en
orekabbe, han, som han slapp i Sikåa, for han
måtte i nordrennendes vatn, når han skulle trolle
slik, og Sikåa renner nordover den, ser du.

Og da dreiv'n med orekabben da, og skulle ta
livet tå'n, men han fikk det ikke til. Men så
var'n i Lekvattnet og fikk tak i en trollgubbe
der. Og dom gjorde en hara og sendte til'n i
Fredrikshald. Slik lyder sagnet, da.

Han var så interessert i jakt denna mannen, og
så satt'n på kontoret sitt, og så fikk'n se
det hoppet en hara uti hagan. Og han tok børsa
og satte ut, ser du, og brente på'n. Og da
satte haran seg til å glise - - .

Og den tid var det munnladninger, så han hadde
bare ett skott i børsa han, veit du. Og han
skulle fly inn og la børsa, og da fulgte haran
med og stakk seg under trappa. Og da gubben
kom inn på golvet, da stupte'n dau.

Men patron Jungmark, som åtte Mitandersfors,
han hadde au Varaldskogen. Han au skaut dom på,

med en orekabbe i Sikåa. Han hadde vøri troll,
ser du. Men dom traff ikke riktig, men han ble
så sjuk at'n måtte på sjukhus. Han hadde et følt
sår på ene sida, der hadde skottet gått.

"Dette blir jeg nok ikke bra av, for dette har
Varaldskoginga gjort", sa'n. Han visste det.
Han døde au.

Det var Oser'n.

Åserudhøgda.

Åserudhøgda ligger austa Tømmesen, austover
derifrå. Der på Høgda er je fødd. Itte var det
væg dit, og det var ein times gange ifrå bygda
å gå, på steinete og bratte berjeskrenter.

Nå var det grov temmerskog der, det var vanskelig
å kjenne se att. Men så fant je da mur'n, grunn-
mur'n, og ein del tå peisen.

Det var nåa igjen tå de små åkerflekka som var
der. Je veit itte hå mange mål det kunne
væra, je, men dom brukte å avle 10 tunner
potisser der, og ein 60 - 70 sneiser lo, og da
var det full ein 5-6 mål. Og så var det vill-
sløtt da, som dom slug, åt krøttera. Vi hadde
ei ku og nåa sauer.

GAMLE ORDSPRÅK

Har dere noen freske ordtak fra bygda? Det er
samlet tusenvis av ordspråk over hele verden,
til og med Bibelen har en samling, så noe origi-
nalt er vel vanskelig å finne. Send meg det
dere måtte ha likevel.

Som en begynnelse tar jeg med et jeg bare har
hørt på Skogen: "Det er før seint å sekte når
såa sitter i ræva."

UTFLUKT TIL KVÅHO

Lørdag 29. juni arrangerer Historielaget sommer-
utflukt til Kvåho (Sørli) på Varaldskogen.
Buss går fra Samvirkelaget kl 14, og vi samles
i Kvåho kl 15.

Vegen opp ~~opp~~ fra Ratikken (ca 1,5 km) er
dårlig farbar med bil, så vi må regne med å gå.
Men for de som ikke har så lett for å gå, blir
det ordnet skyss.

Kvåho er en fraflyttet, pent beliggende finne-
plass med alle husa og innbo intakt. Kari S.
Jacobsen vil vise rundt, og det blir trekkspill-
musikk.

Ta med kaffe. Lapskaus fås kjøpt.

Ta hele familien med på en hyggelig utflukt.

Velkommen til Kvåho.

(Hvis været er helt umulig, utsettes turen).

Styret.

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg

Inkognito terr. 7 B

0256 Oslo 2

Tlf. 02/44 54 52

Medlemskap i laget koster 30 kr året.

Betales til

Austmarka Historielag

2224 Austmarka

Postgirokonto 3552056

Trykt i 150 eksemplarer.